

**«INNOVATIVE WORLD» ILMIY TADQIQOTLARNI QO'LLAB-
QUVVATLASH MARKAZI**

**«ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOTLAR: MUAMMO VA
YECHIMLAR» NOMLI 2025-YIL № 3-SONLI ILMIY, MASOFAVIY,
ONLAYN KONFERENSIYASI**

**ILMIY-ONLAYN KONFERENSIYA TO'PLAMI
СБОРНИК НАУЧНЫХ-ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЙ
SCIENTIFIC-ONLINE CONFERENCE COLLECTION**

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

Bola tug'ilishi bilan bog'liq to'y qo'shiqlarining badiiy xususiyati

Kasimova Zuxraxan Fatxiddinivna

ADU tadqiqotchisi

Annotatsiya: To'y odatda odamlarning xursandchiliklari, oila tarkibidagi ijobiy o'zgarishlarni jamoa bo'lib nishonlashga qaratilgan tadbirdir. Ma'lumki, o'zbek xalqida to'ylar bola tug'ilishi, bolaning sunnat qilinishi va nikoh qurish bilan bog'liq holda uch ko'rinishda amalga oshiriladi.

Kalit so'zlar: to'y, oila, obraz va obrazlashish jarayoni, badiiyat, og'zaki ijod namunalari

Jamoaviy nishonlanadigan to'y marosimlari jarayonida ijro etiladigan og'zaki ijod namunalari to'y marosimlari folklorini tashkil etadi. Har qanday marosim jarayonida ijro etiladigan, badiiy-estetik talablarga javob beradigan aytimlarda obraz va obrazlashish hodisasini kuzatishimiz mumkin.

Biz o'zbek xalq to'ylari tarkibiy bosqichlari va amalga oshirish qonuniyatlariga muvofiq dastlab Farg'ona vodiysi beshik to'yi bilan bog'liq folklor janrlari badiiyatida obraz va obrazlashish jarayonini tahlilga tortishni lozim topdik. 2022-yilda Andijon viloyatining Shahrison tumanidagi Cho'ja QFY Obihayot ko'chasida yashovchi, 1942-yilda tug'ilgan Akbarova Sottixon ayadan yozib olingan "Alla" aytimi matniga e'tiborni qaratmoqchimiz:

Gul sariq, rangim sariq,
Bolajonim, alla,
Sarg'ayganim kim bilar,
Qo'zichog'im, alla.
Hasrat-u armonlarim,
Alla bolam, alla,
Jon berganim kim bilar,
Shirin bolam, alla.

Allada ona sariq gulga mengzanadi. U nega sarg'ayadi? Onaning sarg'ayishi – yaratgandan farzand tilab yolvorgani. Sariq rang iltijo, yalinish, tilanish, o'tinch, umid timsolidir. U farzandsizlikdan ko'p qiynalgan. Sarg'ayib iltijo qilishlari natijasida yotgan farzandini erkalab allalamoqda. Shuningdek, ona farzandiga o'z nolalarini ochiqalaydi: "*hasrat-u armonlari*", "*jon olib, jon bergani*" faqat o'zi va xudogagina ayonligini dardi hol qilmoqda. Mazkur allada lirizm – aytuvchining ichki kechinmalaridan farzand ovutishi maqsadida ifodalanmoqda. Shuningdek, mazkur ijrochi tomonidan ijro etilgan alla matnida xalq qo'shiqlari ohangida an'anaviy qofiyalanish (*gul sariq, rangim sariq*) ko'zga tashlanadi. Ayni shu matndagi sariq rangning mifologik mohiyatini ochishda shuni angladikki, rangi zafaron qiynalgan Ona – alla ijrochisi, u farzand tilab tangriga yolvorgan, farzandi uchun ikki olam orasida jon olib, jon bergan munis ayol qiyofasida namoyon bo'ladi. Alla matni davomida tasvirga qo'shimcha obrazlar kirib keladi:

Ariqlar bo'yida rayhon,
Jonim bolam, alla,
Tegmay o'ting shoxlariga,
Qo'zichog'im, alla.
Rayhondayin to'lg'onaman,
Asal bolam, alla,
Yuragimning ohlariga,
Jonim bolam, alla.

Ariq bo'yida o'sadigan rayhon lirik qahramon tomonidan prototip sifatida tanlanadi. U o'zini rayhonga o'xshatadi. Rayhonning shoxlariga tegmay o'tish lozim, aks holda u o'z muattar hidlarini taratgani singari ona ham unga tegib ketsangiz o'z dardlarini to'kib soladi. Ona rayhon singari to'lg'onadi, buning sababi – uning yuragidagi dard-u hasratlari. Xalqimiz orasida “rayhon – behisht guli”, degan qarashlar mavjud. Onani rayhonga qiyoslanishining yana bir jihati uning tug'ruq oldi ikki olam orasidan qaytganligini ham ifodalaydi. Jannat guli bo'lgan rayhon, ya'ni ona bilan alla mazmuniga jannat mevasi bo'lgan farzand obrazi parallel kirib keladi. Farzand tinch sokin uxlayotgan *shirin, jon, asal* singari ona uchun aziz bo'lgan go'dakning lirik makondagi talqini sifatida tilga olinadi. Bola onaning hasratli allalarini tinglab orom olishi, uxlashi talab etiladi:

Allalar aytsam uxlagin,
Jonim bolam, alla,
Uxlab turib o'ynagin,
Qo'zichog'im, alla.

Mazkur qo'shiqda bola obrazining turli sifatlashlar bilan tavsiflanishini kuzatamiz. Avvalo bola onaning joni sifatida tilga olinadi. Bola ona uchun yuqorida aytganimizdek *shirin* va totli *asal, jon* singari jonidan ham aziz. U onasining butun borlig'i, boyligi, orzulari, umidlari, quvonchi, bir so'z bilan aytganda hayotining mazmuni. Alladagi talqinda bola obrazi uxlaganda shiringina, asal bo'lib orom oladigan, uyg'onganda qo'zichog' singari quvnab o'ynaydigan bola sifatida talqin etiladi. Rus bolalar folklori materiallarini tadqiq etgan V.P.Anikin, V.A.Vasilenko, O.I.Kapitsa, E.S.Litvin, A.N.Martinova, M.N.Melnikovlar alla onalarning bolalarini uxlatishidagi sehrli qo'shiq ekanligi va u afsunlarga yaqin ekanligini ta'kidlaydilar⁸. Darhaqiqat, ona allasida sehr bor. Onaning uyqusirayotgan bolasiga “alla” so'zini ijro etishi bilan bolaning ruhiyatiga ta'sir qiladi va bola uyquga ketadi. M.N.Melnikov o'zining “Xalq pedagogikasi va bolalar folklori” nomli tadqiqotida “Alla nafaqat bolalarni

⁸ Аникин В.П. Русские народные пословицы, поговорки, загадки и детский фольклор. – М.: Учпедгиз, 1957. – 240 с.; Василенко В.А. Детский фольклор. – В кн.: Русское народное поэтическое творчество. – М.: Русское народное поэтическое творчество, 1978. – 132 с.; Капица О.И. Детский фольклор. – Л.: Прибой, 1928. – 222 с.; Литвин Э.С. К вопросу о детском фольклоре. – В кн.: Русский фольклор. Вып. III – М. Л.: 1958. – С.92-102.; Мартынова А.Н. Опыт классификации русских колыбельных песен. – Советская этнография, 1974, № 4; Мельников М.Н. Русский детский фольклор Сибири. – Новосибирск: Зап. Сибирь, 1970. – 218 с.; Мельников М.Н. Детский фольклор и проблемы народной педагогики. – В кн.: Сибирский фольклор. Вып. II. – Новосибирск, 1971.

uxlashga undovchi, balki uni tarbiyalashga ham xizmat qiladi. Bolaga alla orqali estetik tarbiya singdiriladi", deb hisoblaydi⁹. Bizningcha, allaning poetik vazifalari avvalo bolaga orom olishi uchun xizmat qilish bo'lsa, ikkinchidan, bolaning dunyoni tanishiga xizmat qiladi; uchinchidan, bolada tafakkurni shakllantiruvchi muhim vosita sifatida ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar:

1. Аникин В.П. Русские народные пословицы, поговорки, загадки и детский фольклор. – М.: Учпедгиз, 1957.
2. Василенко В.А. Детский фольклор. – В кн.; Русское народное поэтическое творчество. – М.: Русское народное поэтическое творчество, 1978.
3. Капица О.И. Детский фольклор. – Л.: Прибой, 1928.
4. Литвин Э.С. К вопросу о детском фольклоре. – В кн.: Русский фольклор. Вып. III – М. Л.: 1958.
5. Мартынова А.Н. Опыт классификации русских колыбельных песен. – Советская этнография, 1974, № 4;
6. Мельников М.Н. Русский детский фольклор Сибири. – Новосибирск: Зап. Сибирь, 1970.

⁹ Мельников М.Н. Детский фольклор и проблемы народной педагогики. – В кн.: Сибирский фольклор. Вып. II. – Новосибирск, 1971. – С. 80.

